

VII. ZMARLI

O. Joseph Gelineau SJ (1920-2008)

8 sierpnia 2008 r., w Sallanches w Alpach zmarł o. Joseph Gelineau, francuski jezuita, jeden z najbardziej cenionych współczesnych twórców muzyki liturgicznej, zwłaszcza wielu znanych niemal na całym świecie śpiewów wspólnoty z Taizé.

Joseph Gelineau urodził się 31 października 1920 roku w znajdującej się w zachodniej części Francji miejscowości Champ-sur-Layon. Do Towarzystwa Jezusowego wstąpił w 1941 r., mając 21 lat. Studiował teologię w seminarium w Lyonie i muzykę (specjalizacja – organy i kompozycja) w paryskiej "Ecole Cesar Franck" (mimo przysłowia: *Jesuita non cantat, non rubricat*). Jego praca doktorska traktowała o formach psalmodii w Kościele syryjskim IV i V wieku. Ten temat znalazł swe muzyczne reperkusje w muzycznej twórczości Gelineau'a, w której odnaleźć można silną inspirację tradycyjnymi śpiewami gregoriańskimi – utwory zwykle pełne są prostego, przejmującego brzmienia wyrażonego typowym minorowym tonem, przekazującym często wzniosły nastrój odpowiedni starożytnej liturgii.

Wkrótce po przyjętych święceniach kapłańskich w 1951 roku włączył się w propagowanie rozwoju odnowy liturgicznej w Kościele. Współpracował z R. Tournay i R. Schwab nad ponownym przetłumaczeniem na język francuski Psalterza Biblii Jerozolimskiej. Ich wspólny wysiłek zaowocował wydaniem *Psautier de la Bible de Jerusalem* i nagraniem *Psaumes*, które uzyskało nagrodę Gran Prix Akademii Charles Cros w 1953. Psalmi w skomponowanej przez nich formie wiernie oddają poetycką strukturę i obrazowość ich hebrajskich oryginałów. Ponadto staraniem Gelineau i jego współpracowników tekst przetłumaczony został w taki sposób, by wraz z towarzyszącą mu melodią oddawał charakterystyczną trzyliniową/czteroliniową asymetryczność oryginału. Nowe tłumaczenie i muzyczne aranżacje psalmów Gelineau, ułożone w zbiór psalmodii w krótkim czasie osiągnęły wielką popularność i zyskały przychylność w niemal całym chrześcijańskim Kościele Zachodniego świata. Jego pracę *Chanter l'Office* przetłumaczono na język niemiecki.

Działał w kilku ruchach kościelnych przygotowujących Sobór Watykański II, w którym wziął udział jako liturgiczny doradca. Przez 25 lat był wykładowcą Instytutu Katolickiego w Paryżu, będąc jednym z głównych nauczycieli liturgicznej modlitwy, genialnie łączącym w sobie obszerne doświadczenie pastoralne z imponującym zapleczem naukowym. Jako współpracownik *Centre National de la Pastoral Liturgique*, sugerował pewne działania tego zasłużonego w odnowie liturgicznej ośrodka. Ks. Patrick Prot, dyrektor Wyższego Instytutu Liturgicznego tej uczelni zauważył, że Gelineau „żył liturgią i umiał przekazać jej tajemnicę. Chciał i przyczynił się do tego, by pieśni były śpiewem zgromadzenia liturgicznego, śpiewem liturgicznym naszych czasów”. Zabiegał, aby śpiew i muzyka liturgiczna komponowane do użytku służby Bożej posługiwały się językiem komunikatywnym dla wszystkich uczestników zgromadzenia¹. Pisał książki o muzyce i liturgii, w których starał się ukazać miejsce

---

¹ J. Gelineau, *Der Gesang als Kommunikation in der Liturgie*, „Musik und Altar“ 22 (1970) nr 1, s. 27-32.

pierwszej i jej wpływ, na jakość drugiej. Jego książka, *Chant et musique dans le culte chrétien*, napisana tuż przed Soborem Watykańskim II, ale odczytana na nowo w świetle soborowej Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, została uznana za jedną z najważniejszych w tej dziedzinie. Zawarł w niej przekonanie, iż najważniejszym znaczeniem muzyki w liturgii jest to, iż wyraża ona i pomaga wejść w tajemnicę zbawienia. Ojciec Gelineau wydał także (we współpracy w innymi) *Dans vos assemblées – sens et pratique de la célébration liturgique*, dwa tomy, Paris 1971.

Poświęcił życie rozwojowi muzyki sakralnej, a ściślej muzyki liturgicznej. Uważał pojęcie „muzyki sakralnej” za nadrzędne w stosunku do muzyki liturgicznej. W jego rozumieniu „muzyka sakralna” dzieli się na liturgiczną i religijną. Zatem nie każda muzyka sakralna jest liturgiczna, bowiem „muzyka liturgiczna to ta, którą Kościół włącza do swojego oficjalnego i publicznego kultu, czyli do liturgii w sensie ścisłym”².

Jego muzyczna twórczość liczy kilkaset kompozycji, wśród których znajdują się teksty, melodie i aranżacje litanii, psalmów, pieśni i responsoriów. Zainspirowany chorałem gregoriańskim, tworzył głównie pieśni liturgiczne, często o charakterze medytacyjnym, na potrzeby celebracji parafialnych i zakonnych, powszechnie dziś śpiewane we wspólnotach katolickich na całym świecie. Istotnym jest fakt, iż Gelineau komponował melodie tak, by było je w stanie zaśpiewać niemal każde liturgiczne zgromadzenie. Być może najbardziej znanym przykładem będzie utworzona właśnie przez niego wersja Psalmu 23: „Pan jest moim Pasterzem, niczego mi nie braknie” czy Psalmu 136: „Chwalcie Pana, bo jest dobry, bo Jego łaska na wieki”.

O jego wpływie na kształt muzyki kościelnej świadczy również to, iż wraz ze zmarłym już Luigim Agustonim i Erhardem Quackiem był założycielem i następnie członkiem pierwszego prezydium „*Universa Laus*”, Międzynarodowego Stowarzyszenia Śpiewu i Muzyki kościelnej, oraz czasopisma „*Eglise qui chante*”.

Przemyslenia i wnioski ważne dla kształtowania zgromadzenia liturgicznego, jak i poetyki liturgii, Gelineau publikował w znanym czasopiśmie liturgicznym „*La Maison Dieu*” (zob. nr. 86, 96, 100 124, 128, 135, 145, 150, 160), a także w „*Concilium*”. Znajdziemy w nich aktualne wymagania w zakresie tłumaczeń śpiewów, nowych śpiewów w *Ordo Missae*, sugestie na bazie zdrowej tradycji.

O. Joseph Gelineau przez ponad 60 lat związany był ze Wspólnotą z Taizé. Obok nieżyjącego już paryskiego organisty Jacques’a Berthiera stał się, głównym twórcą znanych dziś na całym świecie śpiewów tego Ekumenicznego Ruchu Modlitwy. Obecny przeor Wspólnoty, br. Alois wspominał, iż już w 1948 r., gdy było zaledwie siedmiu braci, br. Roger poprosił o. Gelineau o skomponowanie pierwszej pieśni. Jest autorem kilku z najpiękniejszych śpiewów z Taizé i całej muzycznej oprawy Eucharystii. Do najbardziej znanych należy choćby „*Ubi caritas*”. Jego kompozycje napisane dla uczestników spotkań wspólnoty z Taizé są śpiewane przez kilka pokoleń europejskiej młodzieży szukającej dostępu do kontemplacji Boga przez muzykę.

Mimo podeszłego wieku, do ostatnich dni aktywnie uczestniczył w życiu liturgicznym Kościoła będąc moderatorem grupy parafii w Écuelles i okolicy, niedaleko Paryża (80 km), gdzie wobec braku kapłanów m.in. czuwał nad organizacją niedziel-

---

² J. Gelineau, *Canto e musica nel culto cristiano*, Torino 1963, s. 95.

nych zgromadzeń liturgicznych bez udziału księdza. Mając kontakt z dziećmi, dla nich napisał *Cantilène bibliques pour la catéchèse*, Paris 1990.

Pogrzeb o. Josepha Gelineau odbył się 12 sierpnia 2008 roku we wsi Vallorcines we francuskich Alpach Sabaudii. Został pochowany w zakonnym grobowcu Jezuitów w Grenoble.

Zasługą zmarłego, który zapewne uczestniczył już w psalmodii nieba, pozostaną wskazania (rozumienie liturgii) w zakresie śpiewu i muzyki w liturgii, wynikające z głębokiej wiedzy, a zarazem uwzględniające potrzeby czasu, umożliwiając w ten sposób piękniejsze sprawowanie liturgii.

Łukasz Kuczyński TChr